

МЕТОДИКА РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПО ФОРМУВАННЮ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриваються аспекти роботи вчителя початкової школи з формування особистості школяра засобами ігрової діяльності.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність.

Постановка проблеми. Аналіз теоретичних джерел засвідчив: педагогічне керівництво ігровою діяльністю – фундаментальна комплексна проблема, розкриття якої можливе на засадах інтеграції історично здобутих результатів наукових розвідок багатьох людинознавчих наук – філософії, культурології, історії, біології, антропології, педагогіки. Значну роль у розв'язанні цієї проблеми відіграють психологічні знання, які пояснюють механізм впливу гри на розвиток дитячої особистості, це дає змогу дібрати адекватні прийоми педагогічного керівництва нею.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок в обґрунтування педагогічної теорії ігрової діяльності зроблено психологами С.Рубінштейном, О.Леонтьєвим, Л.Виготським і учнями їх наукових шкіл, які розглядали гру з позицій системно-структурного аналізу та її культурно-історичного походження.

У середині ХХ ст. у працях психологів, наукові пошуки яких були пов'язані з експериментальним навчанням дітей 6-10 років (Д.Ельконін, О.Запорожець, Я.Коломінський, В.Мухіна та ін.), підкреслено необхідність розробки проблем педагогічного керівництва ігровою діяльністю.

Відомими педагогами ХХ століття, які працювали з дітьми шкільного віку або експериментально досліджували провідні педагогічні проблеми, створені педагогічні парадигми практичної виховної роботи педагогів з учнями в контексті різних видів ігрової діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз теоретичних досліджень ігрової діяльності другої половини ХХ століття засвідчує, що вона розглядається в школі переважно як дидактичний засіб, застосування якого набуло особливої актуальності у зв'язку із зниженням віку дітей, які залучаються до систематичного шкільного навчання. Охоплення навчанням шестирічних дітей, які по суті ще не вийшли із дошкільного віку, зумовлює необхідність систематичного і багатофункціонального використання гри в навчально-виховному процесі. Проте, методика організації ігрової діяльності не досліджувалась.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз методики роботи вчителя початкової школи по формуванню особистості школяра засобами ігрової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значний внесок в теоретичні засади керівництва ігровою діяльністю зробила Н.Кудикіна [5: 86].

Узагальнення педагогічних досліджень про використання ігрової діяльності у навчально-виховному процесі початкової школи дозволяє стверджувати, що вона є багатофункціональним педагогічним методом.

Основними педагогічними функціями ігрової діяльності є:

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери,
- забезпечення основ здоров'я,
- креативна,
- адаптаційна,
- діагностуюча,
- мотиваційна,

- розвивальна,
- виховна,
- навчально-пізнавальна,
- коригуюча (рис. 1).

Рис. 1. Функції ігрової діяльності у навчально-виховному процесі початкової школи.

Зазначимо, що кожна конкретна гра водночас виконує декілька функцій, проте певні з них є провідними. Наприклад, дидактичні ігри спрямовані переважно на розв'язання конкретних навчальних завдань, рухливі – забезпечення основ здоров'я тощо.

У дослідженні Н.Кудикіної *ігрова діяльність* – це динамічна система взаємодії дитини з навколишнім середовищем, у процесі якої відбувається його пізнання учнем, засвоєння культурно-історичного досвіду і формування дитячої особистості. Специфіка ігрової діяльності в тому, що її продуктивність визначається креативністю дитини, активним функціонуванням уяви і міжособистісним спілкуванням. Термінологічне словосполучення *ігрова діяльність* розглядається як узагальнююче по відношенню до поняття *гра*. *Гра* – це конкретний прояв індивідуальної і колективної ігрової діяльності дитини, яка має конкретно-історичний, багатовидовий та багатофункціональний характер [5: 44].

Педагогічне керівництво ігровою діяльністю – це спосіб досягнення мети навчально-виховного процесу шляхом цілеспрямованого застосування системи педагогічних прийомів, адекватних особливостям конкретної гри та спрямованих на гармонізацію взаємодії педагог-учень через задоволення актуальних дитячих потреб і реалізацію особистісного потенціалу учнів. За таких умов ігрова діяльність реалізується як *педагогічний метод*.

Також обґрунтовано *структуру* розгорнутої ігрової діяльності молодших школярів і побудовано її *теоретичну модель* (рис. 2).

Таким чином, структурна модель ігрової діяльності охоплює п'ять компонентів:

- 1) мотиваційно-цільовий,
- 2) змістовий,
- 3) процесуально-операційний,
- 4) контрольні-оцінний,
- 5) результативний.

Усі компоненти гри взаємопов'язані, сутнісні зміни складових ігрової діяльності зумовлюють її перетворення в діяльність продуктивного характеру (наприклад, у трудову, навчальну).

Рис. 2. Модель структури ігрової діяльності молодших школярів.

Поняття “ігрова педагогічна діяльність” включає досить велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різноманітних педагогічних ігор, які відрізняються від ігор взагалі тим, що вони мають чітко поставлену мету навчання й відповідної їй педагогічним результатом, які у свою чергу обґрунтовані, виділені в явному виді й характеризується учбово-пізнавальною спрямованістю. Говорячи про характеристику гри, необхідно відзначити особливості їхньої трансформації в грі педагогічної: ситуації класно-визначеної системи навчання не дає можливості виявлятися грі, у так названому “чистому виді”, учитель повинен організувати й координувати ігрову діяльність. Ігрова форма занять створення на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які повинні виступати як засіб спонукання, стимулювання учнів до навчальної діяльності.

Реалізація ігрових прийомів і ситуацій при визначеній формі знань проходить за такими основними напрямками:

- Дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрового завдання.
- Навчальна діяльність підкорюється правилам гри.
- Навчальний матеріал використовується в якості її засобу.
- У навчальну діяльність вводяться змагання, які сприяють переходу дидактичних знань у розряд ігрових.
- Успішне виконання дидактичного завдання зв’язується з ігровим результатом”.

Турбота про збереження ігрової ситуації – один із творчих обов’язків педагога – організатора гри.

Основні умови збереження стійкого інтересу в дітей до гри:

1. Використання умовної ігрової термінології.
2. Уведення романтичних ситуацій.
3. Використання всіх видів педагогічного впливу в ігровій формі (вимога, заохочення, покарання тощо).
4. Використання елементів колективного змагання між малими групами.

Дотримання цих умов дасть можливість педагогу тривалий час зберегти ігрову атмосферу, активізувати діяльність дітей.

Завершення гри логічно організувати двома шляхами: 1) у методичній розробці гри попередньо передбачати її фінал; 2) завершення гри припадає на час перерви у спілкуванні з дітьми. В умовах школи – це канікули, в літній період – розпад тимчасового колективу.

Підсумки гри підводять за традицією урочисто, вручають пам'ятні знаки, оголошують подяки.

Умови, що забезпечують привабливість ігор, можуть бути трансформовані у вимоги до ігор в освіті:

1. Ігрова оболонка: повинен бути заданий ігровий сюжет, що мотивує всіх учасників на досягнення ігрових цілей.
2. Включенність кожного: команди в цілому й кожного гравця особисто. Можна не задавати індивідуальних мотивів, якщо мова йде приміром, про змагання. Але тоді можливість досягнення виграшу повинна бути в кожного члена команди.
3. Можливість дій для кожного учасника. Повинні бути пророблені й закладені в ігрову оболонку не тільки мотиви, але й можливість самостійної активної дії для кожного гравця, таким чином, щоб він міг приймати, вибирати варіанти способів дії, мав право відмови від дії.
4. Результат гри повинен бути різний залежно від зусиль граючих; повинен бути ризик невдачі.
5. Ігрові завдання повинні бути підібрані так, щоб їхнє виконання було пов'язане з певними складностями.
6. З іншого боку, завдання повинні бути доступні кожному учасникові, тому необхідно, по-перше, урахувати рівень учасників гри; і, по-друге, завдання підбирати з "вилкою" від легких (для відпрацювання навчальної навички) до тих, виконання яких вимагає значних зусиль (формування нових знань й умінь).
7. Варіанти – у грі не повинно бути одного єдиного можливого шляху досягнення мети.
8. Повинні бути закладені різні засоби для досягнення ігрових цілей.

Але треба пам'ятати, що гра не є педагогічною панацеєю. Існує більша небезпека використання педагогами псевдоігрових форм. Багато освітніх технологій обертаються порожньою оболонкою при використанні їх формально. Найчастіше педагоги називають грою все те, що не має стандартної форми "фронтальне опитування – новий матеріал – завдання".

Існує також небезпека виникнення залежності від гри. Відбувається це, очевидно, через те, що гра реалізує не менш значимі потреби – у спілкуванні, самоствердженні й т. д. Очевидно, що при виникненні залежності необхідно з'ясувати, який механізм, яку потребу дитини реалізує в грі. І спробувати знайти аналог цієї діяльності в інших сферах життя.

Гра – це технологія педагогіки майбутнього, але, впроваджуючи ігри в освіту, необхідно враховувати можливості безпеки й обмеження гри.

І все ж таки нам хотілося б відзначити, що ігрова позиція – могутній засіб виховного впливу на дітей. І.Захаров зазначає "Придивіться: чи не дуже рано згасає наш педагогічний інтерес до ігор, які вірою і правдою завжди служили і покликані служити розвиткові кмітливості та пізнавальної цікавості дітей на всіх, без винятку, вікових рівнях. Відомо, що ті діти, з яких на уроці й слова не витягнеш, в іграх активні. Вони можуть повернути хід гри так, що деякі відмінники тільки руками розведуть. їхні дії відзначаються глибиною мислення. Мислення сміливого, масштабного, нестандартного" [3: 18-24].

Менш очевидним є використання ігрових елементів під час контролю готовності учнів до уроку. За Д.Ельконіним, під час планування, підготовки і проведення гри на уроці необхідно дотримуватися наступних принципів і правил:

1. Учитель має чітко усвідомлювати дидактичні завдання використання ігрових елементів у навчальному процесі й організувати всю діяльність на уроці з орієнтацією на виконання цих завдань. Усі учасники повинні знати і виконувати правила гри, про які їх докладно інформують до її початку.
2. На ігровому уроці не повинно бути сторонніх спостерігачів, тому важливо залучити всіх учнів до активної діяльності. Разом із тим участь у грі – справа добровільна, тому не варто змушувати грати дітей пасивних або тих, які

соромляться. Спочатку їм можна запропонувати ролі експертів чи асистентів учителя. Через деякий час вони самі попросяться в гру.

3. На ігровому уроці, як і в будь-якій грі, обов'язково має бути присутнім елемент несподіванки і непередбачуваності, що дає змогу активізувати вияв творчих здібностей учнів.
4. Періодично слід змінювати правила гри, щоб вона не набридала і залишалася цікавою дітям. При цьому система підрахунку балів і визначення переможців мають залишатися максимально простими й наочними, дуже корисно бали матеріалізувати (у вигляді фішок чи зірочок) і записувати їх на зведеному табло.
5. Дуже тонка процедура – розподіл ігрових завдань. Тут учитель має виявити весь психологічний і педагогічний такт. Учні, які не можуть похвалитися знаннями, необхідно підтримувати, створювати для них ситуацію успіху, щоб вселити впевненість. Незаперечних відмінників і нестримних лідерів можна й навантажити відповідно – їхня перемога буде важчою, але не менш бажаною.
6. Необхідно якомога повніше використовувати багаті можливості гри для розвитку вміння працювати в колективі, що передбачає розподіл ролей у команді, причому краще, якщо це зроблять самі учні (під непрямим керівництвом учителя, звичайно).
7. Гра неможлива без духу змагання, тому переможці в ній мають бути обов'язково. Важливо тільки, щоб азарт не спричинив психологічних травм, тому не можна допускати образ і глузувань. Програвати, та й вигравати, треба вміти гідно.
8. Як і будь-який урок, ігровий так само завершується підбиттям підсумків. Усі бали учасників підраховують, переводять в оцінки й виставляють у класний журнал, але лише за бажанням учнів (тільки позитивні емоції) [9: 156].

Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, то в класі створюється доброзичлива атмосфера, бадьорий настрій, бажання вчитися. Плануючи урок, учитель має зосередити свою увагу на всіх учнів, добирати ігри, які були б цікаві й зрозумілі.

А.Макаренко писав: “Гра має важливе значення в житті дитини... Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі...”. Отже, гра, її організація – ключ в організації виховання [6: 132].

Ігри в школі повинні приховувати нестійку увагу дітей до матеріалу уроку, давати нові знання, заставити їх напружено мислити. Гра є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю для молодших школярів. Ще К.Ушинський писав: “Зробити серйозне заняття для дитини цікавим – ось завдання початкового навчання. Кожна здорова дитина потребує діяльності і до того ж серйозної діяльності... З перших ж уроків привчайте дитину полюбити свої обов'язки й знаходити приємність в їх виконанні” [9: 428].

Саме в іграх розпочинається невимушене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань. Задовольняючи свою природну невсипущу потребу в діяльності, в процесі гри дитина “добудовує” в уяві все, що недоступне їй в навколишній дійсності, у захопленні не помічає, що вчиться – пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий, досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Виховне значення гри, її всебічний вплив на розвиток дитини важко переоцінити. Гра органічно притаманна дитячому віку і при вмілому керівництві зі сторони дорослих здатна творити чудеса. Лінивого вона може зробити працелюбним, незнайку знайкою. Немов чарівна паличка, гра може змінити відношення дітей до того, що здається їм іноді доволі простим, нудним, набридливим.

Таким чином, гра пов'язана зі всіма сторонами виховної та навчальної роботи з шестирічками. В ній відображаються та розвиваються знання та вміння, отримані на уроках, закріплюються правила поведінки, до яких привчають дітей у житті.

Звідси слідує висновок: якщо ми хочемо спиратися в навчанні та вихованні шестирічних школярів на їхню природу, на їхні вікові можливості, якщо хочемо пересуватися від близького, зрозумілого, посильного до більш складного та абстрактного, якщо хочемо, щоб діти були активними, енергійними, якщо хочемо, щоб вони залишалися дітьми, а не автоматами по сприйманню інформації, ми повинні самі засвоїти гру – цей дивовижний феномен дитинства. Тоді гра стане методичним ключем, за допомогою якого легко відкрються двері школи для вчителя та для дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А.А. Личность и общение: избр. труды. – М.: Международ. пед. академия, 1995.
2. Демин М.В. Природа деятельности. – М.: Изд-во Москов. ун-та, 1984. – 168 с.
3. Захаров И. Значение игры в жизни ребенка // Семья и школа. – 1986. – № 4. – С. 18-24.
4. Карпенчук С. Теорія і методика виховання: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
5. Кудикіна Н.В. Теоретичні засади педагогічного керівництва ігровою діяльністю молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі. – К., 2004. – 103 с.
6. Макаренко А.С. Избранные педагогические сочинения. – Т. 1. – М.: “Педагогика”, 1977.
7. Минский Е. От игры к знаниям. – М.: Просвещение, 1982. – 187с.
8. Мухина В. Шестилетний ребенок. – М.: Просвещение, 1986. – 190с.
9. Ушинский К.Д. Материалы к 3-му тому “Педагогической антропологии”. – Соч. – Т. 10. – М., 1950.
10. Эльконин Д.Б. Психология игры. Педагогика. – М., 1978.

Резник Н.А.

МЕТОДИКА РАБОТЫ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКА СРЕДСТВАМИ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье раскрываются аспекты работы учителя начальной школы по формированию личности школьника средствами игровой деятельности.

Ключевые слова: игра, игровая деятельность.

Reznik N.A.

METHOD OF WORK OF TEACHER OF INITIAL SCHOOL ON FORMING OF PERSONALITY OF SCHOOLBOY

In the article the aspects of work of teacher of initial school of the kh forming of personality of schoolboy open up facilities of playing activity by facilities of playing activity.

Key words: game, playing activity.

УДК 378.147:793.31

Сердюк Т.І.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриті основні аспекти професійної діяльності майбутнього вчителя хореографії: художньо-естетичні знання, емоційно-ціннісне ставлення до хореографічного мистецтва та професійно-хореографічні вміння. Обґрунтована професіограма майбутнього вчителя хореографії, визначені професійні функції.

Ключові слова: художньо-естетичні знання, цінності, хореографічні вміння, професіограма, вчитель-хореограф.

Сьогоднішній стан соціального та економічного розвитку нашого суспільства потребує оновлення всіх сфер освітньої діяльності. Вирішальна роль у модернізації системи освіти належить вищим педагогічним навчальним закладам, оскільки саме тут формується